

Examentraining havo Nederlands 2022

INHOUD	pagina
Aan de leerling	6
Aan de docent	8

1 Theorie

Voorkennis Wat weet je al? Een <i>warming-up</i> .	11
QuickScan Hoe sta je ervoor? Doe de QuickScan en je weet het.	18
FAQ's Heb jij nog vragen over het examen? Hier krijg je antwoord.	25
Theorie 1 Betekenis, hoofdgedachte en hoofdvraag, en de indeling van de tekst in stukken (met oefeningen).	29
Theorie 2 Diverse tekstsoorten en het doel van de tekst (met oefeningen).	41
Theorie 3 Verbanden tussen zinnen en alinea's, functies van alinea's in de tekstvragen, functiewoorden en kernwoorden, en diverse tekststructuren (met oefeningen).	46
Theorie 4 Een betoog analyseren en beoordelen, argumentatie, vooronderstelling en drogredenen (met oefeningen).	62
Oefentekst bij Theorie 1 t/m 4 Oefentekst: <i>Straf en leed</i>	82
Theorie 5 Spelling, interpunctie en stijl/formulering.	90

Toetsen over theorie 1 t/m 5	102
Antwoorden	
Antwoorden QuickScan	104
Antwoorden van de oefeningen bij Theorie 1 t/m 4	106
Uitwerkingen Oefentekst	114
Antwoorden van de oefeningen bij Theorie 5	120
Je persoonlijke foutenanalyse – de uitleg	123

2 Examens met uitwerkingen en foutenanalyse

Eindexamen havo 2018

Tekst 1: <i>Moderne ruilhandel</i>	126
Tekst 2: <i>Leren lenen</i>	137
Tekst 3: <i>'Er zijn twee redenen waarom het sociale leensysteem beter is dan het huidige systeem van studiefinanciering'</i>	144
Tekst 4: <i>Vraatzucht</i>	149
Uitwerkingen	156
Foutenanalyse	175

Herexamen havo 2018

Tekst 1: <i>Wie goed doet ... komt nooit in het journaal ...</i>	177
Tekst 2: <i>Laat de brutalen niet voordringen</i>	189
Tekst 3: <i>Woningnood</i>	194
Tekst 4: <i>Leerling vindt school saai, maar presteert goed</i>	199
Uitwerkingen	204
Foutenanalyse	221

Eindexamen havo 2019

Tekst 1: <i>Nooit meer niksdoen</i>	223
Tekst 2: <i>Stappen in je woonkamer</i>	232
Tekst 3: <i>Vermijdbare risico's?</i>	239
Tekst 4: <i>Beetje inkomensverlies?</i>	245
Uitwerkingen	249
Foutenanalyse	268

Herexamen havo 2019

Tekst 1: <i>Slimme computers: kunnen ze straks ook kunst maken?</i>	270
Tekst 2: <i>ffw88 jonguh: is die digi-taal nou echt zo erg?</i>	280
Tekst 3: <i>WhatsAppchtig taalgebruik</i>	286

Uitwerkingen	293
Foutenanalyse	311
Wat kun je (nog niet zo) goed bij het maken van examens?	313

3 Examens zonder uitwerkingen

Eindexamen havo 2021

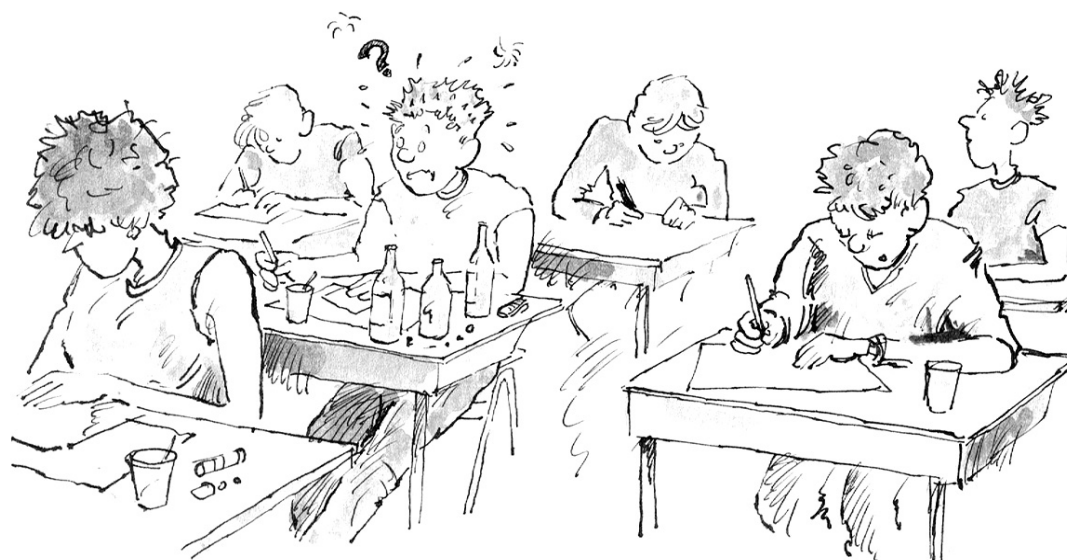
Tekst 1: <i>Leve de vleesetende vegetariër – Wantrouw de rechtlijnigen</i>	315
Tekst 2: <i>De vlogger is de toekomst van de journalistiek</i>	322
Tekst 3: <i>Wat als werken niet meer móet, maar mág?</i>	326
Tekst 4: <i>Basisinkomen aantasting van autonomie</i>	328

Herexamen havo 2021

Tekst 1 (een artikel over uitstelgedrag)	334
Tekst 2: <i>Voor de experimenten van dr. He is eerst zicht op veiligheid nodig</i>	340
Tekst 3: <i>Kindermarketing in vlogs</i>	344
Tekst 4: <i>Stop nou toch eens met kindidolen op junkfood</i>	347

4 Bijlagen

Woordkennis	350
Scoresleutels	362

Aan de leerling

De Tweede Fase vraagt van jou dat jij je redelijk zelfstandig voorbereidt op je examen. Deze examentraining helpt je daarbij. Met dit boek kun jij efficiënt en volledig voorbereiden op je examen.

Je vindt in deze training de volgende *onderdelen*:

Voorkennis

Een opfriscursus waarbij je te weten komt, wat je moet kunnen om goed met de examenstof aan de slag te gaan én wat je al weet.

QuickScan

Hoe sta je er wat Nederlands betreft voor? Doe de QuickScan en je weet het.

FAQ's

FAQ's (Frequently Asked Questions) geeft antwoord op zestien vragen over het examen. Zit je met bepaalde vragen over de gang van zaken tijdens het examen? Hier worden ze beantwoord.

Theorie

In vijf hoofdstukken vertellen we je alles wat je aan theorie moet weten: 'Theorie 1 t/m 5'. De theorie is gebaseerd op de eindtermen van de Tweede Fase. 'Theorie 1 t/m 4' gaat over examenteksten en -vragen. De vragen gaan bijvoorbeeld over de hoofdgedachte, de tekstsoort, de verbanden tussen alinea's, argumentatie, analyseren, interpreteren en het samenvatten van een of meer alinea's. 'Theorie 5' heeft betrekking op spelling, interpunctie en stijl/formulering. Nieuw zijn de toetsen over theorie 1 t/m 5. Als je na het bestuderen van 'Voorkennis' (zie hierboven) je al erg zeker voelt, kun je proberen de theorie eerst over te slaan en direct met een examen te beginnen. De theorie is aangepast aan de meest recente wijzigingen in het eindexamenprogramma.

Oefentekst

Na de theorie kun je jezelf testen met een oefentekst. Zie de Cevo-oefentekst: *Straf en leed*.

Examenteksten

Dan volgt de eigenlijke training: zes complete Tweede Fase-examens volgens het nieuwe examenprogramma, waarvan vier stap voor stap uitgewerkt, zodat jij jezelf – nadat je een examen hebt gemaakt – kunt controleren.

Daarbij laten we je telkens zien hoe je de teksten kunt aanpakken.

Ook kun je een persoonlijke foutenanalyse van je werk maken (zie hieronder).

Woordkennis

Bij elke examentekst krijg je van ons een woordenlijst om de tekst beter te begrijpen en om je woordenschat langzamerhand te vergroten. Een goed begrip van de tekst begint namelijk bij de basis: de woorden.

Achter in het boek staat bovendien een handig overzicht met de belangrijkste woorden uit de examens van de afgelopen tien jaar!

Intro

Elke tekst wordt voorafgegaan door een inleiding. Deze helpt je op weg en kan je motivatie vergroten om met een (lange) tekst te beginnen.

Uitwerkingen

De uitwerkingen (antwoorden) leiden je stap voor stap naar het goede antwoord, vertellen je wat goed en fout is en leggen vooral ook uit waarom.

Je persoonlijke foutenanalyse

Maak je op een gegeven moment nog teveel fouten? Met je persoonlijke foutenanalyse kun je die systematisch aanpakken. Je ziet zo wat je zwakke punten zijn en je kunt gericht de desbetreffende theorie nog eens doornemen.

Scoresleutels

Bepaal je eindcijfer met deze scoresleutels. Je vindt ze achter in het boek.

Ten slotte

Veel succes met je examen! En heb je reacties, tips of vragen met betrekking tot deze training, ze zijn van harte welkom. Mail ze ons via: info@examentrainingen.nl.

Zeist, zomer 2021,
Gert P. Broekema, auteur

Kijk eerst eens globaal naar dit examen. Het bestaat uit één lange tekst en drie kortere. Vraag je altijd rustig af: waarover gaan die teksten? Kijk ook alvast even naar de vragen. Het zijn er 40. Redelijk wat vragen gaan deze keer over argumentatie en drogredenen. Ook zijn er twee schemavragen, veel open vragen waarbij je ook op spelling en grammatica moet letten, en natuurlijk nogal wat meerkeuzevragen. Het is dus de moeite waard goed te oefenen met al deze vraagsoorten.

Hieronder vind je eerst de rubrieken **Intro en discussie** (een opstapje om in de sfeer van de tekst te komen en om je voorkennis te activeren) en **Woordkennis** (een lijst met belangrijke woorden in de tekst; de gecursiveerde woorden komen vaak voor in examenteksten). Want ook al mag je een woordenboek gebruiken op het examen, jouw eigen woordkennis is en blijft essentieel! Woordkennis is vaak ook voorkennis. Dankzij je woordkennis weet je doorgaans ook al iets van het onderwerp af. Na de examenteksten en de vragen krijg je de vaste onderdelen: **Lezen in drie rondes** (zo kun je de tekst effectief en efficiënt lezen), **Uitwerkingen** (antwoorden en uitleg) en **Foutenanalyse**.

Tekst 1: *Nooit meer niksdoen*

Intro en discussie

Het is natuurlijk een beetje riskant om hier en nu te beginnen over het nut van het nietsdoen. Niets doen, echt helemaal niks doen, is heerlijk en heel belangrijk voor ons. Maar, we zijn het langzamerhand compleet verleerd. En dat is niet zo best, want terwijl we dutten, staren, lummelen of slapen, krijgen onze hersenen de gelegenheid om alle informatie die we hebben opgedaan, te verwerken en ook om nieuwe energie aan te maken. Dat nietsdoen is dus niet alleen fijn, maar ook functioneel voor je gezondheid.

De schrijver van tekst 1 zegt dat sinds de opkomst van sociale media het gevoel van niks willen missen enorm is toegenomen. Heb jij ook last van fomo? Voel jij je domweg verslaafd aan je mobiel? Ben jij ook op internet bezig je profiel steeds creatiever te versieren? Gaat het lekker met je imagebuilding? Of ben je misschien zelfs een catfish?

Hoe verslaafd kun je trouwens zijn? Ken je dit verhaal? Een 15-jarige meisje werd door haar ouders gedwongen al haar elektronica in te leveren vanwege een hardnekkige Twitter-verslaving. Ze vond echter een lucide manier om haar straf te omzeilen. Ze begon gewoon stiekem te tweeten via een slimme koelkast. Ze legde uit dat ze niet kon leven met de straf, want ze verveelde zich hopeloos al een zomer lang. ‘Twitter helpt me de tijd te vergeten.’

Lees tekst 1 *Nooit meer niksdoen* en kijk of de schrijver alleen maar de nadruk legt op fomo als verslaving. Vraagje: Welke attentiedisciplines heb jij jezelf al aangeleerd? Of kies je liever voor een hulpmiddeltje? Zou je internet het liefst een standje lager zetten, net zoals je de thermostaat lager kunt zetten? Dat lager zetten kan met een nieuwe ‘internetschakelaar’ van Nederlandse makelij. Eén draai aan de knop en je beslist zelf welke apps, websites en andere internetdiensten jouw tijd niet meer kunnen opeisen: ze worden zonder pardon geblokkeerd. Tsja, met of zonder zo’n apparaat, wie is de baas?

Woordkennis

Dankzij je woordkennis weet je precies wat er in de tekst en in de vragen staat. Dat is de eerste stap op weg naar het goede antwoord. Bekijk daarom onderstaande woordenlijst goed. *Vooraf de gecursiveerde woorden komen vaak in examenteksten voor.* Zijn er veel woorden die je onbekend voorkomen? Dan is het handig om ze nu te leren. Je hebt tijdens het examen immers niet veel tijd om veel woorden op te zoeken in je woordenboek. *Achter in het boek vind je een overzicht van belangrijke woorden uit de examens vanaf 2002.*

1	hilarisch het <i>fenomeen</i> exponentieel fomo (fear of missing out)	lachwekkend, erg grappig het verschijnsel buitengewoon sterk de sociale angst om de laatste, nieuwste berichten van bekenden te missen (het gebruik van sociale media kan ervoor zorgen dat gebruikers overmatig afhankelijk worden van het contact met anderen met stress en slapeloosheid tot gevolg – het tegenovergestelde staat overigens bekend als jomo (joy of missing out)
2	<i>gerelateerd</i> sociale platformen het <i>syndroom</i> het <i>symptoom</i>	verbonden, gekoppeld sites die gericht zijn op het onderhouden en aangaan van ‘sociaal’ contact, zoals Facebook, Instagram en WhatsApp het ziektebeeld, het geheel van verschijnselen dat hoort bij een ziekte het kenmerk of de klacht behorend bij een bepaalde ziekte, ziekteverschijnsel
3	het kuddedier de <i>implicatie</i>	(hier:) de massamens zonder individualiteit met een geringe persoonlijkheid, onzelfstandig en volgzzaam de consequentie, het gevolg

	de massapsycholoog	de specialist op het gebied van de sociale psychologie (= de studie naar hoe menselijke gedachten, gevoelens en gedragingen worden beïnvloed door anderen)
	de omgeving overprikkeling	(hier:) de groep aan te veel prikkels bloot staan waardoor stress kan ontstaan
4	de besmetting infecteren de imagebuilding	de overdracht op iemand anders aansteken, besmetten, overbrengen (hier:) de presentatie op sociale media, het beeld dat je van jezelf wilt geven, werken aan je zelfpromotie
	de <i>identiteit</i>	wie je bent (je naam, adres, geboortedatum e.d.); (ook:) wat jou uniek maakt
	de <i>kwalificatie</i>	de aanduiding (omschrijving) waarmee je zegt hoe goed of slecht iets is
	de 'post' (op internet)	het bericht, de foto, het filmpje enz. dat iemand op internet heeft gezet
	de <i>drijfveer</i>	de motivatie, de beweegredenen (waarom je iets doet)
	de competitiedrang	de onbeheersbare drang om zich onophoudelijk met anderen te vergelijken en om van alles een wedstrijd te maken
5	de na-ijver <i>illustreeren</i> <i>relativistisch</i> <i>geïndividualiseerd</i>	de afgunst, de jaloezie (hier:) een voorbeeld geven (je bestaan is) afhankelijk van anderen wanneer mensen meer als individu in plaats van als groep in de samenleving zijn komen te staan
	het <i>profiel</i>	een plek (bijv. op Facebook) waar je informatie over jezelf kunt delen met vrienden, zoals je interesses, foto's, filmpjes en persoonlijke gegevens
	de sociale outcast	de sociale buitenstaander; iemand die door zijn leeftijdgenoten wordt afgewezen omdat hij anders is, onbekwaam of verkeerd begrepen wordt; het buitenbeentje (dat vaak het slachtoffer van pesten is)
6	de devaluatie	de waardevermindering
	de <i>concentratie</i>	de gerichte aandacht
7	<i>oxytocine</i>	het knuffelhormoon

de substantie
het digitale dieet

de *impuls*

de attentiediscipline

de stof (waaruit iets bestaat)

het beperken van de tijd die je op sociale media doorbrengt (de digitale detox)

(hier:) de indruk, de prikkel die je aanzet tot spontane (re)actie

je aandacht beperken tot het wezenlijke of noodzakelijke en informatie

selectief te verwerken; je niet altijd

en overal (24/7) openstellen voor

informatie, maar de informatiestromen

bewust beperken om de controle niet

te verliezen; op gezette tijden kennis

nemen van berichten op sociale media

Tekst 1

Nooit meer niksdoen

(1) “Alle gelukkige gezinnen lijken op elkaar, elk ongelukkig gezin is ongelukkig op zijn eigen wijze.” Het is de eerste zin uit *Anna Karenina* van Tolstoj. Inmiddels ben ik voor de vijfde keer aan dit negenhonderd pagina's tellende meesterwerk begonnen. Het is een mooie zin, die naar meer smaakt, maar steeds dwaal ik na enkele bladzijden af, want dan trilt mijn smartphone, omdat iemand op iets reageert wat ik op Facebook heb gezet of omdat ik aan de beurt ben om een woord te leggen bij Wordfeud¹). Daarna kan ik mijn smartphone moeilijk meer wegleggen en check ik het nieuws en mijn mail, klik ik een filmpje aan dat hilarisch moet zijn of loop ik de trending topics²) op Twitter even na. Het fenomeen is eigenlijk zo oud als de weg naar Rome. Het is van alle tijden dat zodra er ijs ligt en er geschaatst kan worden, je je gedwongen voelt de ijzers onder te binden, want het hele land is op de been en daar wil je bij zijn. Sinds de komst van de sociale media is echter dat oude gevoel van ‘niks willen missen’ exponentieel

toegenomen. Het heeft zelfs een nieuwe, wat hippe Engelse naam gekregen: ‘fomo’, *fear of missing out*.

(2) Het internationale marketing-bureau JWT presenteerde onlangs de uitkomsten van een onderzoek onder bijna dertienhonderd Amerikanen en Britten naar het verschijnsel, gerelateerd aan sociale netwerken.

“Met ruim 845 miljoen gebruikers van Facebook en daarnaast nog andere sociale platformen is er een ongekend sterk besef van hoe anderen hun leven leiden, waardoor steeds meer mensen tekenen van fomo

vertonen”, concludeert het bureau. Het syndroom gaat volgens JWT gepaard met serieuze symptomen als lusteloosheid, onrust, kortademigheid en hartkloppingen. Fomo komt

volgens JWT het meest voor bij jongeren die zijn opgegroeid met de technieken die het mogelijk maken om via internet continu te volgen wat hun vrienden doen. Maar liefst 83 procent van de ondervraagden zegt graag op de hoogte te willen zijn van alles wat er speelt en van waar anderen mee bezig zijn. Meer dan de

helpt geeft aan zich overdonderd te
60 voelen door alle informatie die
verwerkt moet worden om ook op de
hoogte te blijven.

(3) “De mens is een kuddedier en dat
heeft sociale implicaties”, zegt Jaap
65 van Ginneken, massapsycholoog en
schrijver van *Het enthousiasmevirus*.
“Je moet voortdurend gespitst zijn op
anderen en hun oriëntaties, zodat je
je kunt aanpassen en bij de kudde
70 kunt blijven horen. We proberen
hardnekkig op dezelfde lijn te blijven
als onze omgeving.” Die omgeving is
door de komst van internet enorm
veel groter geworden. Een smart-
75 phone brengt de hele wereld letterlijk
binnen handbereik. Nieuws van de
ene kant van de aardbol heeft nog
geen vijf minuten later de andere
kant bereikt. Door smartphones en
80 tabletcomputers zijn we niet alleen
voortdurend in staat te volgen wat er
in onze omgeving plaatsvindt, maar
ook ons daaraan aan te passen. We
zijn volgens Van Ginneken niet
85 alleen kuddedieren, maar we zijn ook
nieuwsgierig. “Het is een zichzelf ver-
sterkend proces. Je zoekt prikkels
omdat je meer wilt weten en dat
roept vragen op, waarna je nog meer
90 wilt weten en overprikkeld raakt.” Van
Ginneken stelt dat er stemmings-
besmetting plaatsheeft. “We steken
elkaar aan met onze reactie. Vindt de
een iets leuk, dan infecteert dat de
95 ander. Je wilt steeds meer bijblijven,
en je wordt bang om iets te missen.
Je ziet door de bomen het bos niet
meer”, aldus Van Ginneken.

(4) Veel mensen vinden het boven-
100 dien belangrijk om op sociale netwer-
ken zich van hun beste of leukste
kant te laten zien. In het JWT-onder-
zoek gaf bijna twee derde van de
ondervraagden aan op Facebook en
105 Twitter aan imagebuilding te doen.
Sherry Turkle, psycholoog en hoog-

leraar sociologie van wetenschap en
techniek aan het *Massachusetts
Institute of Technology (MIT)*, heeft
110 zich ook in dit onderwerp verdiept. In
haar boek *Alone Together* beschrijft
ze hoe sociale media uitnodigen tot
het creëren van een identiteit die niet
helemaal echt is. “Als je moet op-
115 schrijven waar je mee bezig bent,
ben je geneigd daar een soort adver-
tentie van jezelf van te maken”, ver-
telt Turkle. “Daarin staan dan nooit
kwalificaties als ‘onzeker’ of ‘afwach-
120 tend’, maar noem je prestaties waar
je trots op bent. Op sociale netwer-
ken laat je graag zien wat je kunt.
Dus denken we goed na over de
teksten die we daar plaatsen. Je kunt
125 je *posts* aanpassen en bijschaven,
zodat ze leuker of beter worden dan
je eerste ingeving. Zo presenteer je
jezelf in een aangepaste vorm aan
anderen.” De drijfveren daarachter
130 zijn competitiedrang en na-ijver,
denkt Turkle. “We zijn altijd jaloers
op andermans leven, ook al weten
we dat anderen ons ook maar een
opgepoetst beeld van zichzelf voor-
135 schotelen. Ik denk zelfs dat we
jaloers zijn op onze eigen online
identiteit. Daardoor raken we
vervreemd van onszelf.”

(5) Maatschappijfilosoof Robin
140 Brouwer is kritisch over de rol van
sociale media. “Een fenomeen als
fomo illustreert het relativistische en
geïndividualiseerde bestaan dat we
leiden”, zegt hij. “We doen wanhopi-
145 ge pogingen om nog iets te ervaren
of iets met elkaar te delen, maar het
resultaat is dat we de leegte alleen
maar vergroten. We ontlene onze
identiteit tegenwoordig aan consump-
150 tie, aan wat we aangereikt krijgen en
tot ons nemen. We zijn een kale
kerstboom, die we optuigen door het
consumeren van goederen, informa-
tie en opinies.” Op websites als

155 Facebook versier je jezelf dus met
posts over dingen die je hebt gezien,
gedaan of gelezen en die je anderen
van harte aanbeveelt. Je geeft op je
profiel aan welke films je goed vindt,
160 naar welke muziek je luistert en
welke merken je draagt en daar ont-
leen je waarde aan. Brouwer: “Die
waarde is echter van korte duur. We
consumeren steeds sneller, omdat er
165 altijd weer een nieuw feest, evene-
ment of tv-programma wacht. We
hebben dus steeds nieuwe versie-
ringen nodig.” Heb je een kaartje
gescoord voor North Sea Jazz, dan
170 kun je zeggen: “Daar ga ik heen,
daar hoor ik bij”. Maar zodra het
festival voorbij is, moet je een kaartje
kopen voor een ander festival om
opnieuw ergens bij te horen. Dat is
175 volgens Brouwer goed voor de eco-
nomie, maar dat steeds moeten con-
sumeren heeft ook nadelen. “Wie er
niet in meegaat, hoort er niet meer bij
en wordt een sociale outcast.”
180 **(6)** Wie last heeft van fomo, reageert
sterker dan anderen op de overdaad
aan informatie en tips die dagelijks
over ons wordt uitgestort. Tijd en
energie om in een nieuw onderwerp
185 te duiken is er vaak niet, want hop,
dan is er alweer wat anders. Iets
meer dan de helft van de deelnemers
aan het eerder aangehaalde JWT-
onderzoek gaf aan daarmee te
190 worstelen. Massapsycholoog Van
Ginneken herkent dat probleem. “Er
is steeds meer informatie beschik-
baar, maar tegelijkertijd zijn we
steeds slechter geïnformeerd, juist
195 omdat we zo overspoeld worden. We
hebben te weinig tijd om ergens
dieper op in te gaan. De hype van
het begin van de week is een heel
andere dan de hype waar iedereen
200 het aan het eind van de week over
heeft.” Filosoof Brouwer ziet boven-
dien een devaluatie van wat nieuws

en meningen waard zijn. “Wat de
zanger Frans Bauer zegt over de
205 economische crisis wordt net zo
belangrijk gevonden als wat een
hoogleraar economie erover zegt.
Het is alsof je een peer en een
sinaasappel in een fruitmand ziet en
210 zegt: ‘Het is fruit, dus hetzelfde.’
Meningen zijn iets om te consume-
ren. Als de ene op is, moet er een
volgende komen.” Aan zelf nadenken
komen we door de onophoudelijke
215 informatiestroom amper meer toe.
Evenmin kunnen we nog de concen-
tratie opbrengen om een heel boek
uit te lezen. Laat staan een dikke
klassieker als *Anna Karenina*,
220 afgeleid als we steeds worden.
(7) “Fomo heeft zelfs kenmerken van
een verslaving”, zegt de Amerikaan-
se neuro-econoom Paul Zak. Hij ont-
dekte dat onze hersenen oxytocine
225 aanmaken wanneer we sociale media
gebruiken, een stofje dat een belang-
rijke rol speelt bij het verbinden van
sociale contacten met gevoelens van
plezier. Na tien minuten op Facebook
230 of Twitter zit er net zoveel oxytocine
in onze hersenen als bij een verliefd-
heid. En liefde is misschien niet
lichamelijk verslavend, maar doet wel
degelijk verlangen naar meer.
235 Professor Turkle vindt het idee van
fomo als een verslaving te ver gaan.
“Zodra we van een verslaving gaan
spreken, klinkt de roep om het uit-
bannen van de verslavende substan-
240 tie. Sociale netwerken zijn net als
eten: je kunt niet zonder, dus je moet
er op een gezonde manier mee leren
omgaan. Daarom heb ik het liever
over een ‘digitaal dieet’: met al die
245 impulsen die er op je afkomen, moet
je je leren beheersen. Als je bij je
kinderen ziet dat ze daar moeite mee
hebben, leg ze dan uit dat ze niet op
alle prikkels hoeven te reageren.
250 Leer ze relativeren.” Daar heb je

volgens Van Ginniken wel 'attentie-discipline' voor nodig. "Je hebt maar een aantal uren per week beschikbaar om geconcentreerd informatie tot je te nemen. Je moet dus leren snoeien, je niet zomaar overal voor openstellen, anders verlies je de controle over de informatiestromen en dobber je voort."

260 **(8)** Goed. Televisie uit, laptop uit, tablet uit, smartphone uit, muziek uit en met een kop koffie plaatsnemen in de grote leren stoel. "Alle gelukkige gezinnen lijken op elkaar, elk ongelukkig gezin is ongelukkig op zijn eigen wijze." Als ik het tot en met de laatste pagina heb gelezen, zal ik daar nergens melding van maken. Beloofd.

*naar: Ivo van Woerden
uit: HP/De Tijd, juni 2012*

Ivo van Woerden is freelance onderzoeksjournalist.

noot 1 Wordfeud: een online taalspelletje

noot 2 trending topic: een onderwerp dat in korte tijd op sociale media veelvuldig wordt besproken

In regels 20-21 wordt gesproken van "Het fenomeen".
1p 1 Wat wordt daarmee bedoeld?

Tekst 1 kan worden onderverdeeld in vier delen. Deze achtereenvolgende delen kunnen van de volgende kopjes worden voorzien:

Deel 1: Uitleg van fomo

Deel 2: Verklaringen voor fomo en de rol van sociale media daarin

Deel 3: Beter leren omgaan met fomo en sociale media

Deel 4: Belofte

1p 2 Bij welke alinea begint deel 2?

1p 3 Bij welke alinea begint deel 3?

"In het JWT-onderzoek gaf bijna twee derde van de ondervraagden aan op Facebook en Twitter aan imagebuilding te doen." (regels 102-105)

1p 4 Waartoe leidt volgens Sherry Turkle deze imagebuilding uiteindelijk?

A competitiedrang en na-ijver

B een identiteit die niet helemaal echt is

C jaloers zijn op andermans leven

D vervreemding van onszelf

"Ik denk zelfs dat we jaloers zijn op onze eigen online identiteit."
(regels 135-137)

1p 5 Hoe komt het dat we jaloers zijn op onze eigen online identiteit?

Baseer je antwoord op de alinea's 4 en 5.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In tekst 1 wordt de vergelijking gemaakt met een kale kerstboom (regels 151-152).

- 1p **6** Geef aan waar een 'kale kerstboom' symbool voor staat, volgens tekst 1. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

We ontlene volgens Brouwer waarde aan ons profiel op sociale netwerken: "Die waarde is echter van korte duur." (regels 162-163), zegt hij.

- 1p **7** Hoe komt het volgens Brouwer dat die waarde van korte duur is?
- A Er zijn te veel nieuwe evenementen.
 - B Onze consumptiesnelheid is hoog.
 - C Onze identiteit is lastig te versieren.
 - D Sociale media zijn erg vluchtig.

"We hebben dus steeds nieuwe versieringen nodig." (regels 166-168)

- 2p **8** Wat is volgens alinea 5 een positief gevolg en wat is een negatief gevolg van deze voortdurende behoefte aan nieuwe versieringen? Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

"Er is steeds meer informatie beschikbaar, maar tegelijkertijd zijn we steeds slechter geïnformeerd". (regels 191-194)

- 1p **9** Wat is volgens de tekst de belangrijkste oorzaak voor dit verschijnsel?
- A Concentratieproblemen leiden ertoe dat mensen niet goed meer lezen.
 - B Doordat er zoveel nieuws op ons afkomt, nemen we het oppervlakkig tot ons.
 - C Mensen hechten tegenwoordig minder waarde aan nieuws en meningen.
 - D We komen tijd en energie tekort om informatie op juistheid te kunnen schatten.

De deskundigen Paul Zak en Sherry Turkle geven in alinea 7 ieder een eigen opvatting over fomo als een mogelijke verslaving. Hieronder staat in een schema een onvolledige samenvatting van hun opvattingen.

Paul Zak	beweert... 1
	want... 2
	en dat doet verlangen naar meer.
Sherry Turkle	vindt... 3
	want dan klinkt de roep om die verslavende sociale netwerken uit te bannen
	en dat kan niet want ... 4
	dus... 5

- 3p **10** Vul het schema aan. Neem de nummers over en schrijf je antwoord achter de nummers. Zorg dat er correcte zinnen ontstaan en gebruik voor je antwoord niet meer dan 60 woorden.

tekstfragment 1

Het goede voornemen voor het nieuwe jaar: JOMO

(1) Waarschijnlijk lijdt mijn hele generatie en misschien die daarboven inmiddels ook aan fomo, oftewel de *fear of missing out*. Maar vanaf nu wordt het anders. Vanaf nu gaat ons voornemen wel lukken. We gaan minder rusteloos en bewusteloos over internet struinen, en ook weer eens gewoon over straat. Volgend jaar wordt namelijk het jaar waarin we, volgens de mensen die verstand hebben van de toekomst, 'jomo' ontdekken: de *joy of missing out*. Hoe fijn en rustig het eigenlijk is, als je alles mist. Het genot van net te laat zijn, van er niet bij zijn en het pas later zien op Facebook. Of helemaal niet, want zo boeiend was het eigenlijk helemaal niet.

(2) Mijn goede voornemen om minder te facebooken gaat morgen opnieuw van start. Ook lees ik 's avonds en 's nachts geen berichten of mails meer die binnenkomen (ja, serieus, er komen 's nachts berichten of mails binnen). Ik ga op zoek naar die 'joy'. Als het wat is, zal ik het u laten weten.

naar: Pauline Bijster

uit: www.hpdetijd.nl, 9 januari 2014

De auteur van tekst 1 legt zichzelf een bepaalde beperking op. De auteur van tekstfragment 1 doet dat ook. Deze beperkingen lijken bedoeld om de nadelige invloeden van fomo te verminderen.

- 2p 11 Welke auteur laat al doorschemeren dat die zelf opgelegde beperking moeilijk te handhaven zal zijn?
Ondersteun je antwoord door een zin te citeren uit tekstfragment 1 of de laatste alinea van tekst 1 waaruit dit blijkt.
- 2p 12 Wat is de hoofdgedachte van tekst 1?
- A De door smartphones en sociale media toegenomen negatieve gevolgen van fomo kunnen worden beperkt als mensen leren omgaan met de enorme hoeveelheid informatie die tegenwoordig op ze afkomt.
 - B Druk bezig waren mensen altijd al, maar door de opkomst van smartphones en sociale media lijden vooral jongeren die erbij willen horen aan fomo.
 - C Fomo door sociale mediagebruik is een verslaving, maar mensen kunnen niet zonder sociale netwerken en moeten dus leren met de diverse digitale prikkels om te gaan.
 - D Mensen zijn kuddedieren, willen erbij horen, zijn van nature nieuwsgierig en steken elkaar aan met hun reacties, waardoor ze het risico lopen op fomo.

Tekst 1: *Nooit meer niksdoen*

Lezen in drie rondes

Je kunt je leesvaardigheid, die je ook hard nodig hebt tijdens je vervolgopleiding, enorm verbeteren als je gaat lezen in drie rondes. Begin niet direct de tekst woord voor woord te lezen. Pak liever eerst de grote lijn. Lezen in drie rondes gaat als volgt:

- 1) lees eerst de titel en zoek in de inleiding het *onderwerp* van de tekst op: waarover heeft de schrijver het precies? Lees dan het slot van de tekst en opnieuw de titel en de inleiding en probeer de *hoofdgedachte* vast te stellen;
- 2) daarna komen per alinea *hoofdzaken* aan de beurt en dan pas,
- 3) al de *details* in alle alinea's.

Begin je wel direct woord voor woord gaat lezen, dan krijg je te veel bijzaken te verwerken. Dat leidt je alleen maar af en levert je geen goede kijk op het grote geheel op.

Zoek dus eerst het onderwerp en de hoofdgedachte op.

Wees actief tijdens het lezen in drie rondes. De bedoeling is vooral dat je meedenkt met de auteur. Geloof niet meteen wat deze beweert, blijf kritisch zijn ideeën volgen. Voorkom in ieder geval dat je mechanisch of klakkeloos leest. Stel jezelf vragen bij het lezen, zoals: Wat wil dit voorbeeld duidelijk maken? Hoe bouwt de schrijver zijn tekst op? Wat is zijn argumentatie en is zijn conclusie terecht? En wat vind ik er zelf van?

Zo leer je bij de drie rondes hoe je lange(re) teksten aanpakt.

Ronde 1: lees de titel, de inleiding en het slot

De *titel* maakt direct al duidelijk dat het tekstonderwerp 'constant bezig zijn' is, maar wat daarvan de reden is, moet nog duidelijk worden.

Analyseer de *inleiding* grondig. De eerste alinea's zeggen dit: We willen op internet niks missen van wat anderen doen, zeg maar voor 'fomo', en we willen ook samen met iedereen meedoen in de race om aandacht.

Analyseer het *slot* grondig. Het slot (alinea's 7 en 8) laat fomo als verslaving zien, al vinden sommigen dat te ver gaan. We moeten wel leren om te gaan met al die impulsen die op ons afkomen. Er is attentiediscipline nodig.

Ronde 2: lees de eerste zin van elke alinea (eventueel ook de tweede en/of de laatste zin)

Zo vind je de hoofdzaken. Die *hoofdzaken* kun je het beste wat beknopt en vereenvoudigd noteren in de marge, onderstrepen of markeren. Probeer ze te onthouden. En kijk goed naar de opbouw van de tekst. Als je zo te werk gaat, krijg je een beknopt informatie-overzicht dat je helpt bij het goed begrijpen van de tekst. Voer je deze tweede ronde grondig uit, dan begrijp je deze tekst gegarandeerd sneller en veel beter.

Beknopt informatieoverzicht

De tekst gaat over onze rol op sociale media en over fomo. Dit houden we dus goed in de gaten bij het lezen van de alinea's. Tussen haakjes staat het commentaar dat jijzelf zou kunnen geven bij het lezen in de tweede ronde.

Alinea 1: (Deze begint met een anekdote als voorbeeld, dus ik kijk even verder in deze lange alinea.) Sinds de komst van de sociale media is het gevoel van ‘niks willen missen’ exponentieel toegenomen. Het heeft zelfs een nieuwe, wat hippe Engelse naam gekregen: ‘fomo’, *fear of missing out*.

Alinea 2: (Er is een onderzoek naar het verschijnsel, naar fomo dus, gerelateerd aan sociale netwerken.) ... er is een ongekend sterk besef van hoe anderen hun leven leiden, waardoor steeds meer mensen tekenen van fomo vertonen. (Het lijkt wel een verslaving of ziekte met symptomen:) ... symptomen als lusteloosheid, onrust, kortademigheid en hartkloppingen.

Alinea 3: De mens is een kuddedier en dat heeft sociale implicaties. (Welke gevolgen zijn dat?) Je moet voortdurend gespitst zijn op anderen en hun oriëntaties, zodat je je kunt aanpassen en bij de kudde kunt blijven horen. (Weer een lange alinea, dus lezen we slim verder:) We zijn ... niet alleen kuddedieren, maar we zijn ook nieuwsgierig. (En wat gebeurt er dan?) Je wilt steeds meer bijblijven, en je wordt bang om iets te missen. (Dat is fomo.)

Alinea 4: Veel mensen vinden het bovendien belangrijk om op sociale netwerken zich van hun beste of leukste kant te laten zien. (Hoe doen ze dat, even opzoeken:) ... sociale media uitnodigen uit tot het creëren van een identiteit die niet helemaal echt is. (Waarom doen we dat?) De drijfveren daarachter zijn competitiedrang en na-ijver. (Is dat zo slecht dan?) Ik denk zelfs dat we jaloers zijn op onze eigen online identiteit. Daardoor raken we vervreemd van onszelf. (Oei, dat klinkt eng en wat filosofisch ...)

Alinea 5: Maatschappijfilosoof Robin Brouwer is kritisch over de rol van sociale media. ‘Een fenomeen als fomo illustreert het relativistische en geïndividualiseerde bestaan dat we leiden’, zegt hij. (Deze alinea is weer zo lang, toch maar even verder lezen of het iets duidelijker wordt.) ‘We ontlenen onze identiteit tegenwoordig aan consumptie, aan wat we aangereikt krijgen en tot ons nemen. We zijn een kale kerstboom, die we optuigen door het consumeren van goederen, informatie en opinies. (Even nadenken. Je hebt je eigen zelf plus het consumeren van goederen, informatie en opinies en dat is nu je identiteit. Je versiert jezelf met wat je consumeert aan goederen, informatie en opinies.) ... en daar ontleen je (eigen)waarde aan. Die waarde is echter van korte duur. (Waarom?) We consumeren steeds sneller (Ah, die versiering is niet blijvend, maar gaat voorbij.) ... maar dat steeds moeten consumeren heeft ook nadelen. Wie er niet in meegaat, hoort er niet meer bij en wordt een sociale outcast.’ (Je moet wel meedoen: fomo!)

Alinea 6: Wie last heeft van fomo, reageert sterker dan anderen op de overdaad aan informatie en tips die dagelijks over ons wordt uitgestort. (Dat is een lastig probleem.) Er is steeds meer informatie beschikbaar, maar tegelijkertijd zijn we steeds slechter geïnformeerd, juist omdat we zo overspoeld worden. (Welk gevolg heeft dit?) Aan zelf nadenken komen we door de onophoudelijke informatiestroom amper meer toe. Evenmin kunnen we nog de concentratie opbrengen om een heel boek uit te lezen.

Alinea 7: Fomo heeft zelfs kenmerken van een verslaving. (Niet alleen een ziekte, maar ook nog een verslaving.) (Deze alinea is weer zo lang, toch maar even verder lezen of het iets duidelijker wordt. Fomo) ... doet wel degelijk verlangen naar meer. Professor Turkle vindt het idee van fomo als een verslaving te ver gaan. ‘Zodra we van een verslaving gaan spreken, klinkt de roep om het uitbannen van de verslavende substantie. (En dat lukt natuurlijk niet: overal is het internet en zijn de sociale media aanwezig, toch?) (Kinderen moet je uitleggen) dat ze niet op alle prikkels hoeven te reageren. Leer ze relativeren. (Je moet) je niet zomaar overal voor openstellen, anders verlies je de controle over de informatiestromen ...

Alinea 8: Goed. Televisie uit, laptop uit, tablet uit, smartphone uit, muziek uit en met een kop koffie plaatsnemen in de grote leren stoel. (Komt zo het goede leven?)

Ronde 3: lees nu alles studierend en analyserend (woord voor woord)

Per alinea heb je nu de *hoofdzaak* gevonden. Je kijkt in deze ronde wat de rest van de alinea over die hoofdzaak zegt. Daarbij let je op de *verbanden*, bijvoorbeeld een vergelijking en ook de verklaringen waarom we niks willen missen: alinea's 3 en 4.

Waar let je nog meer op? Let goed op de *indeling* van de tekst. Welke alinea's horen bij elkaar? De informatie bij de vragen 2 en 3 helpt je daarbij enorm. De verklaringen voor fomo en de rol van sociale media daarin, komen aan de orde vanaf alinea 3. Over 'beter leren omgaan met fomo en sociale media' lees je vanaf alinea 7.

In examenteksten staan allerlei *standpunten*. Het is beslist goed dat je als lezer nagaat wie wat beweert. In deze tekst zie je best veel namen van deskundigen staan. Dus zoek je uit wat het standpunt van de schrijver is en wat de standpunten van de anderen zijn. Zijn het critici of medestanders? Volgt de schrijver de standpunten van sommige anderen of niet, of is hij neutraal?

Verder kom je weer de bekende vragen tegen, dat is geruststellend. Er zijn veel vragen die gaan over redenen en oorzaken en vergelijking en andere verbanden. En er zijn weer vragen over argumentatie, het doel en de hoofdgedachte van de tekst.

Enkele opmerkingen vooraf bij de besprekingen in de les.

- Het aantal punten dat je per vraag kunt verdienen, staat op je examen voor de kantlijn bij de vraag.
- In dit boek wordt steeds uitgelegd waarom het correcte antwoord goed is en waarom een bepaald antwoord fout is. Je hoeft straks op je examen niet steeds schriftelijk uit te leggen waarom je voor een antwoord kiest (behalve als erom gevraagd wordt natuurlijk).
- Bij meerkeuzevragen noteer je alleen de ene hoofdletter, meer niet!
- Even een opmerking over het tellen van woorden in je antwoord. Soms mag je antwoord maar een beperkt aantal woorden hebben. Het is een algemeen geldende regel dat je de herhaalde woorden uit de vraag niet hoeft mee te tellen.
- Beantwoord de vragen in correct Nederlands. Bij je antwoord op een open vraag hoef je niet te antwoorden in een volledige zin. Ook wordt je antwoord niet grammaticaal beoordeeld, maar wel je spelling. Dus als je 'hij word' schrijft, heb je een spelfout. Een 'open vraag' is iedere vraagvorm die geen meerkeuzevraag is.
- Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, wordt alleen de eerste zin beoordeeld.

Antwoorden

1 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Let op het zinsverband: '... zo oud als de weg naar Rome'. Dus vroeger ook al. Voeg daarom niks toe uit de moderne tijd. Bijvoorbeeld iets moderns zoals: mobieltje, sociale media, exponentieel toegenomen. Het fenomeen is namelijk veel breder. Beperk je tot 'niks willen missen'.

- Het goede antwoord is:

→ *fomo*.

Ook goed is: 'niks willen missen'. Of: 'het oude gevoel van niks te willen missen'.

Beoordeel ook je spelling.

2 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Alinea's 1 en 2 zetten uiteen wat fomo is. In alinea 3 beginnen de verklaringen waarom we fomo hebben: We zijn kuddedieren en passen ons aan de omgeving aan.

Bovendien zijn we nieuwsgierig, we willen niks missen van wat anderen doen en zeggen.

- Deel 2 begint bij ...

→ (*Alinea*) 3.

Beoordeel je spelling; vergis je niet: 'alinia' is echt fout.

3 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Zie vraag 2. Tot en met alinea 6 gaat het over de rol van de sociale media als we het hebben over fomo. Vanaf alinea 7 krijg je tips om beter om te gaan met fomo en sociale media. Verslavend of niet? Attentiediscipline.

- Deel 3 begint bij ...

→ (*Alinea*) 7.

4 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Als je doet aan imagebuilding, maak je reclame voor jezelf en doe je aan een soort van zelfpromotie. Wat is het laatste gevolg van 'imagebuilding' (regel 105)?

Lees regels 112-138. Uiteindelijk loopt het uit op 'vervreemding van jezelf'.

- Het goede antwoord is:

→ **D**, *vervreemding van onszelf* (Op het examen hoef je alleen maar de hoofletter te noteren.)

Niet A, B of C, want competitiedrang en na-ijver, onechte identiteit en jaloezie zijn niet het laatste of uiteindelijke gevolg.

5 *Maximaal 1 punt*

Baseer je antwoord op de alinea's 4 en 5. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

Aanpak: Wat is hier jaloersmakend? Wat is het verschil tussen onze gewone identiteit en onze online identiteit? Lees regels 124-130. We pimpen onze online identiteit op. Zo krijg je een verbeterde, verfraaide of jaloersmakende versie van jezelf. Je denkt zomaar: 'Was ik maar echt zo'.

- In je antwoord moet in ieder geval staan:

→ *Onze eigen online identiteit is het opgepoetste (of: ideale of versierde) beeld van onszelf.*

Ook goed is: '... is hoe we zouden willen zijn.'

Fout is: 'een 'andere' of 'aangepaste' versie van jezelf', want dat geeft te weinig precieze informatie; het zegt immers nog niets over het verbeterde, versierde of opgepoetste beeld.

Beoordeel je spelling en grammatica.

6 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: De opgetuigde kerstboom zou je opgepoetste, online identiteit zijn. Zoek goed uit wat een kale kerstboom symboliseert. Dat is een mens zonder versiering. Wie of wat ben je zonder die versieringen, zonder die imagebuilding, zonder je leuke posts op internet?

- In je antwoord moet in ieder geval staan:

→ *Een kale kerstboom staat symbool voor wie we echt (of: in de kern) zijn.*

Ook goed is: ‘... voor wie we zijn zonder versieringen.’ Het gaat dus om je onversierde zelf, je gewone identiteit zonder versiering van het internet.

Fout is: ‘De kale kerstboom staat voor je identiteit’. Het woord ‘identiteit’ alleen drukt te weinig uit dat het gaat om je kale of onversierde zelf, zeker omdat in alinea 5 staat dat we onze identiteit tegenwoordig ontlenen aan consumptie (zie regels 148-150).

Ook fout is: ‘Een kale kerstboom symboliseert de mens van wie je niet weet wat hij geconsumeerd heeft aan goederen, informatie en opinies.’ Want het gaat om onze eigen kern. Wie we zijn zonder de versiering, en niet of je niet weet van iemand, wat hij geconsumeerd heeft aan goederen, informatie en opinies.

En fout is: ‘Een kale kerstboom staat symbool voor het relativistische en geïndividualiseerde bestaan dat we leiden en dat we wel pogingen doen om iets te ervaren, maar dat we de leegte alleen maar vergroten.’

Beoordeel ook weer je spelling en grammatica.

7 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Waarde is wat we belangrijk vinden in ons leven. Ons profiel op sociale netwerken maken we waardevoller door onze posts van onze consumptie. ‘We consumeren steeds sneller’ (zie regels 163-164).

• Het goede antwoord is:

→ **B**, *Onze consumptiesnelheid is hoog.*

Niet A, want die evenementen zijn maar voorbeelden van het (steeds sneller) consumeren.

Niet C, want hier speelt de tijd geen rol.

Niet D, want de posts op sociale media verdwijnen niet zo zeer, maar moeten aangevuld worden met nieuwe posts, want we consumeren steeds sneller.

8 *Maximaal 2 punten*

Aanpak: We consumeren steeds sneller; dat is goed voor de economie ... Maar als je afzijdig bent en blijft, val je buiten de boot en verlies je je aanzien of positie.

• In je antwoord moet in ieder geval staan:

→ *Een positief gevolg is: het is goed voor de economie (1 punt).*

Ook goed is: ‘... er wordt steeds meer geconsumeerd (en dat is goed voor de economie).’

→ *Een negatief gevolg is: wie niet meegaat in het steeds moeten consumeren, hoort er niet meer bij (1 punt).*

Ook goed is: ‘... wordt een sociale outcast.’

Opmerking: Met anderen meedoen is in je antwoord belangrijk. Vergeet dus niet de toevoeging: ‘wie niet meegaat in het steeds moeten consumeren ...’. Anders zeg je: ... dat die voortdurende behoefte aan nieuwe versieringen jou tot een sociale outcast maakt. Het gaat er juist om dat je een sociale outcast wordt, *als je niet meegaat* in de behoefte aan nieuwe versieringen. Beoordeel ook weer je spelling en grammatica.

9 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Hoe komt het dat we minder goed geïnformeerd zijn? Lees regels 194-197: ‘... juist omdat we zo overspoeld worden. Het gevolg daarvan is: we hebben te weinig tijd om ergens dieper op in te gaan.’

• Het goede antwoord is:

→ **B**, *Doordat er zoveel nieuws op ons afkomt, nemen we het oppervlakkig tot ons.*

Niet A, want het gaat hier niet om concentratieproblemen, maar om een teveel aan informatie (dat is de belangrijkste oorzaak) en dus te weinig tijd (het eerste gevolg) om er dieper op in te gaan (het tweede gevolg).

Niet C, want de devaluatie van wat nieuws en meningen waard zijn, is een minder belangrijk gevolg.

Niet D, want het gaat hier niet om tijd- of energiegebrek op zich, maar om een teveel aan informatie waardoor we tijdgebrek hebben.

10 *Maximaal 3 punten*

Aanpak:

- Zoek in alinea 7 de naam Paul Zak op, lees wat hij beweert over ‘fomo als een mogelijke verslaving’. Zijn eerste bewering is: ‘Fomo heeft zelfs kenmerken van een verslaving’ (regels 221-222).
- Zijn volgende opmerking gaat over oxytocine: ‘Hij ontdekte dat onze hersenen oxytocine aanmaken wanneer we sociale media gebruiken’ (regels 223-226); de rest van deze zin mag je wel weglaten: dat scheelt weer een aantal woorden!
- Dan zoek je in alinea 7 de naam Turkle op. Die wordt genoemd vanaf regel 235. Zij moet volgens de vraag een andere opvatting hebben; fomo is volgens haar geen verslaving. De eerste opmerking is: ‘Professor Turkle vindt het idee van fomo als een verslaving te ver gaan’ (regels 235-236).

Na haar argument (4) dat trouwens al in het schema is aangegeven (‘want dan klinkt de roep om die verslavende sociale netwerken uit te bannen’) volgt (5) de vergelijking met eten: ‘Sociale netwerken zijn net als eten: je kunt niet zonder, (6) dus je moet er op een gezonde manier mee leren omgaan’ (regels 240-243). ‘Je kunt niet zonder’ mag je ook formuleren als ‘sociale netwerken zijn overal aanwezig’.

Opmerking: Je kunt bij 5 dus alleen iets doen met de zin na het signaalwoord ‘dus’ uit de tekst, niet met de zin na ‘daarom’. Na ‘daarom’ volgen immers voorbeelden en mogelijke invullingen van de conclusie. Dus beperk je tot ‘gezond mee omgaan’. Probeer wat je nu gevonden hebt (1-6) kort te formuleren.

Tip: Nog even over die ‘correcte zinnen’: zorg er vooral voor dat de combinatie van de ‘antwoordstarter’ en jouw eigen antwoord een correcte zin is. Doe dat zorgvuldig, want je maakt snel grammaticafouten. Je kunt dus niet zomaar citeren. Zorg ervoor dat de zin goed loopt.

- De juiste aanvulling van het schema is:
 - 1) ... *dat fomo kenmerken heeft van een verslaving* (7 woorden).
Centraal in je antwoord moet fomo staan, gezien de vraag.
Fout is: ‘sociale media zijn verslavend’. Sociale media zijn immers niet hetzelfde als fomo. Ze spelen wel een belangrijke rol bij fomo, maar de angst iets te missen komt door het gebruik van sociale media.
 - 2) ... *het gebruiken van sociale media maakt in de hersenen oxytocine aan* (11 woorden).
Ook goed is: ‘... maakt in de hersenen hetzelfde stofje aan als een verliefdheid (aanmaakt)’.
 - 3) ... *het te ver gaan om fomo een verslaving te noemen* (10 woorden).
Fout is: ‘... vindt het idee te ver gaan als verslaving’, want dit antwoord is krom geformuleerd en inhoudelijk onjuist.
 - 4) ... *sociale netwerken zijn overal* (4 woorden).
Ook goed is: ‘... zijn als eten’. En: ‘... je kunt niet zonder’.

5) ... je moet er op een verstandige (of: gezonde) manier mee leren omgaan (10 woorden; het totaal aantal woorden is nu 42). Ook wel goed is: '... met alle impulsen die op je afkomen, moet je je leren beheersen.' (Argument: want wat je hier noemt, is het digitaal dieet, een leefregel, een manier van leven.)

Punten: Bij vijf antwoorden goed 3 punten; bij vier goed 2 punten; bij drie goed 1 punt; bij minder dan drie antwoorden goed 0 punten.

Let op: Gebruik maximaal 60 woorden. Voor het aantal woorden tel je alleen die woorden die jezelf opschrijft. Beoordeel je spelling en grammatica. Als je een hoofdletter aan het begin van je antwoord (of je antwoorden) zet, wordt dat bij deze vraag niet fout gerekend.

Vraag 11 gaat over tekstfragment 1. Lees dit opnieuw, eventueel ook in drie rondes.

Zie de aantekeningen bij tekst 1.

11 *Maximaal 2 punten*

Aanpak: Lees hier vooral de vraag goed. Je antwoord bestaat uit twee delen.

- Je noemt de naam van de auteur.
- Je geeft een zin als citaat om je antwoord te ondersteunen. Dus geen parafrase. Citeer ook niet per ongeluk twee zinnen. Geef ook geen uitleg om het citaat te verduidelijken. En houd je antwoord nu kort.
- In je antwoord moet in ieder geval staan:
 - *de auteur van tekstfragment 1* (1 punt).
Ook goed is: 'Pauline Bijster (die laat doorschemeren dat de zelfopgelegde beperking moeilijk te handhaven zal zijn).'
 - *'Mijn goede voornemen om minder te facebooken gaat morgen opnieuw van start'* (alinea 2) (1 punt). Ook goed is: 'Als het wat is, zal ik het u laten weten' (alinea 2).
Fout is: 'Vanaf nu gaat ons voornemen wel lukken.' Want deze zin gaat niet over de beperkingen die de auteur zichzelf oplegt en daar wordt nu wel om gevraagd.

Opmerking: Zet je het citaat wel tussen aanhalingstekens? Vergeet je de aanhalingstekens, dan heb je een interpunctiefout, maar interpunctie is geen onderdeel van de beoordeling van je spelling. Vermeld ook de regelaanduiding. Verkort citeren mag en bespaart tijd.

12 *Maximaal 2 punten*

Aanpak: Het is het beste dat je nu eerst zelf opzoekt waar de tekst over gaat en wat de auteur daarover wil zeggen. Vraag je af wat is het onderwerp is: fomo en de rol van de sociale media. En vraag je af wat de auteur daarover beweert: de negatieve gevolgen van fomo kun je leren beperken. Je moet leren omgaan met een teveel aan informatie.

De volgende drie elementen moeten dus in je antwoord komen: 1) fomo, 2) negatieve gevolgen ervan beperken en 3) leren omgaan met een teveel aan informatie.

- Het goede antwoord is:
 - *A, De door smartphones en sociale media toegenomen negatieve gevolgen van fomo kunnen worden beperkt als mensen leren omgaan met de enorme hoeveelheid informatie die tegenwoordig op ze afkomt.*

Niet B, want de auteur geeft ook aan hoe je de negatieve gevolgen van fomo kunt beperken.

Niet C, want niet iedereen vindt dat fomo door het gebruik van sociale media verslavend is.

Niet D, want de auteur gaat verder dan alleen te zeggen dat er een risico is op fomo. Hij geeft aan hoe je de negatieve gevolgen van fomo kunt beperken.

Woordkennis

Op het examen mag je een verklarend woordenboek gebruiken, maar hoe meer woorden je kent, hoe minder je op hoeft te zoeken. Een goed begrip van de tekst begint namelijk bij de basis: de woorden. Zij zijn de bouwstenen van de tekst.

Onderstaande lijst bevat woorden die vaak in (examen)teksten voorkomen. Door ze te leren vergroot je je woordenschat en heb je op je examen straks meer kostbare tijd voor het maken van de vragen. De lijst is samengeteld aan de hand van recente havo-examens. Veel woorden zul je dus al (her)kennen.

Tip: Als je twijfelt aan de betekenis van een woord, zoek er dan voorbeeldzinnen bij in een goed woordenboek. Een bruikbaar digitaal woordenboek vind je op: www.encyclo.nl

A

aanleiding	een mooie actuele gelegenheid, van een gelegenheid gebruik maken
aanspraak maken op iets	het recht hebben iets te bezitten, het genot ervan te hebben
aanwijzingen	tips, inlichtingen over hoe je moet handelen
absurd	strijdig met de rede, de logica; met de dwaasheid gekroond, toppunt van dwaasheid
achtergrond	herkomst; wat iemand vroeger gedaan of geleerd heeft, zijn verleden; oorzaak
actueel	van direct belang
adequaat	geschikt, in overeenstemming met het voorbeeld of de normen
afdoend	volkomen berekend om datgene te veroorzaken, te bereiken wat men beoogt; compleet goed
afdoende bewijs	beslissend, overtuigend bewijs
afweging	overwegen welke optie het beste is
agressie	aanval of bedreiging met geweld, gevoelens van woede
agressieve man	man die geweld gebruikt of wil gebruiken
alternatief	andere mogelijkheid of oplossing dan de gewone
alternatieve analyse	een andere ontleding in onderdelen om de dingen beter te beschouwen
ambitie	aspiratie, eerzucht; het streven hogerop te komen, meer aanzien te krijgen; doel, iets wat je wilt bereiken
ambitieuze	grootse, eerzuchtige, ijverige
associaties	onbewust, onwillekeurig verbonden gedachten
associëren	in gedachten dingen met elkaar in verband brengen of koppelen, het onbewust verbinden van de ene gedachte met de andere
aspect	element of kant van een zaak
authentiek	echt, onvervalst, waarachtig, oorspronkelijk en daardoor betrouwbaar
autonomie	onafhankelijkheid, zelfstandigheid